

Om samfunnsøkonomers skepsis til nymotens næringspolitikk

Gisle Natvik (Handelshøyskolen BI)

«Statlig styring for et bærekraftig næringsliv»
Oslo 28/9 2022

Aktiv næringspolitikk i vinden

EU varsler at stater kan gi strømstøtte til bedrifter. Regjeringen avventer:

BEDRIFTER ALEINE I STORMEN

KRAFT | Jo Røed Skårderud, Trondheim

STJERNEØKONOM: – Økonomen Mariana Mazzucatos nye bok «En ny økonomi» kom nylig på norsk. Boken bør leses av, og inspirere, alle norske politikere, skriver kronikkforfatterne. Foto: GIAN EHRENZELLER / KEYSTONE

Debatt

Vi trenger en ny økonomi

Klima- og næringspolitikken i Norge er for passiv. Dermed går endringene for sakte, og utryggheten for folks jobber og inntekt blir unødvendig stor. Nå haster det å få utslippene ned.

ESPEN BARTH EIDE, stortingsrepresentant (Ap)

ANNE BEATHE KRISTIENSEN TVINNEREIM, nestleder (Sp)

PER ESPEN STOKNES, vararepresentant på Stortinget (MDG)

KARI ELISABETH KASKI, stortingsrepresentant (SV)

Men samfunnsøkonomer ser ting litt annerledes

Victor D. Norman

Professor i samfunnsøkonomi ved Norges Handelshøyskole

Med egne ord

Kronikk: Hurra for strømprisene!

Strømpriser er tydeligvis noe helt annet enn oljepriser.

Publisert: 03.12.21 – 14.41 Oppdatert: 4 måneder siden

Europa trenger norsk elkraft for å erstatte kullkraft og annen fossil energi, skriver artikkelforfatteren. (Foto: Marius Helge Larsen/NTB)

Ola Kvaløy

Dekan og professor i samfunnsøkonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger

Fredagskronikken

Kronikk: Når økonomi blir misjon

Mariana Mazzucato omtales av ikke-økonomer som en av vår tids viktigste økonomer, og hun omfavnes av politikere. Hennes siste bok fungerer godt som nyttårstale, men er oppsiktsvekkende svak som samfunnsøkonomisk analyse.

Publisert: 22.04.21 – 19.39 Oppdatert: ett år siden

Arbeiderpartiets klimapolitiske talsmann, Espen Barth Eide, omtaler Mariana Mazzucato som verdens viktigste økonom, skriver Ola Kvaløy. (Foto: Gorm K. Gaare)

Introduksjon

3 aktuelle økonomiske utfordringer

- Korona
- Grønt skifte
- Energiknapphet

Er løsningen at staten deler ut penger til dagens bedrifter?

Bør staten identifisere problemer og så sikre at det er lønnsomt å løse dem?

Bør staten gjøre det lønnsomt å oppdage problemer og løse dem?

6000 selskaper har søkt om koronahjelp

På tre dager har 6000 bedrifter som er rammet av koronakrisen søkt om statlig kontantstøtte. De store selskapene blir forskjellsbehandlet, mener NHO.

Innlegg

Innlegg fra Røkke, Eriksen og Tranøy: Vi trenger politikere som er pådrivere og tilretteleggere om vi skal lykkes med «verdens tøffeste jobb»

Det grønne skiftet er «verdens tøffeste jobb». Skal vi lykkes, må bedrifter og det offentlige samarbeide om løsninger som monner.

Frykter lang periode med dyr strøm: – Forverrer situasjonen for norske strømkunder

Prisene løfter seg på gass, kull og strøm i Europa etter eskaleringen i Ukraina-konflikten. – Denne gasskrisen ser ut til å vare mye lenger, sier analytiker.

Et startpunkt: Hvor-verdiene-skapes debatten

- Nokså vanlig virkelighetsforståelse:
  - «Det er i privat sektor verdiene skapes»
  - «De offentlig ansatte lever av næringslivet»
  - «Noe må vi leve av»
    - ... og det er den private produksjonen, helst eksportrettet
- Gir dette mening?
  - Skaper en professor på BI mer enn en professor på Blindern?
  - Er et svømmebasseng bedre fordi det er eid av en hotellkjede heller enn kommunen?
  - Lever Radiumhospitalet av Aleris?

Kalle Moene

Kalle Moene, professor ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo

Kronikk

Kronikk: Privat sektor er ikke produktiv fordi den er privat

Myter om hvor verdiene skapes og ikke skapes står sterkt i mange miljø. Feiloppfatninger er de like fullt.

Steinar Juel og Kristin Clemet

Steinar Juel og Kristin Clemet, Civita

Kronikk

Kronikk: Det er forskjell på privat og offentlig sektor

Digitaliseringen har revolusjonert tjenesteytende næringer og vil fortsette å gjøre det, også i det offentlige. Se bare på Skatteetaten og Biltilsynet. Offentlig sektors andel av økonomien er ikke nødt til å øke.

«Hvor verdiene skapes»-debatten

- Det avgjørende skillet går ikke mellom offentlig og privat.
- NHO vil ha flere jobber i privat sektor, men folk foretrekker offentlig. [intervju i DN 30. mai.](#)
- Det er avgjørende forskjeller mellom privat og offentlig sektor. [intervju i DN 12. juni.](#)
- Jeg synes det er gammeldags. [Jonas Gahr Støre i intervju i DN 12. juni.](#)
- Det finnes oppgaver nok for alle. [Ole Erik Almlid i regi for DN 12. juni.](#)
- Privat sektor er ikke produktiv fordi den er privat. [Kalle Moene i intervju i DN 12. juni.](#)
- Det er forskjell på privat og offentlig sektor. [Steinar Juel og Kristin Clemet i intervju i DN 12. juni.](#)
- Et snevert syn på verdiskaping. [Hannah Gitmark i intervju i DN 12. juni.](#)
- Ingen sektor har forrang. [Kalle Moene i DN 12. juni.](#)

Et startpunkt: Hvor-verdiene-skapes debatten

Tanke-eksperiment

- La staten ekspropriere og overta alt privat næringsliv
- Hva ville skje?

Et startpunkt: Hvor-verdiene-skapes debatten

Tanke-eksperiment

- La staten ekspropriere og overta alt privat næringsliv
- Hva ville skje?
  - I starten: Alt er som før (!)
  - Over tid:
    - Innovasjon?
    - Bevegelser av arbeidskraft og kapital mellom ulike aktiviteter?
    - Byråkratisering?
      - Flere administrerende og færre produserende

Et startpunkt: Hvor-verdiene-skapes debatten

Tanke-eksperiment

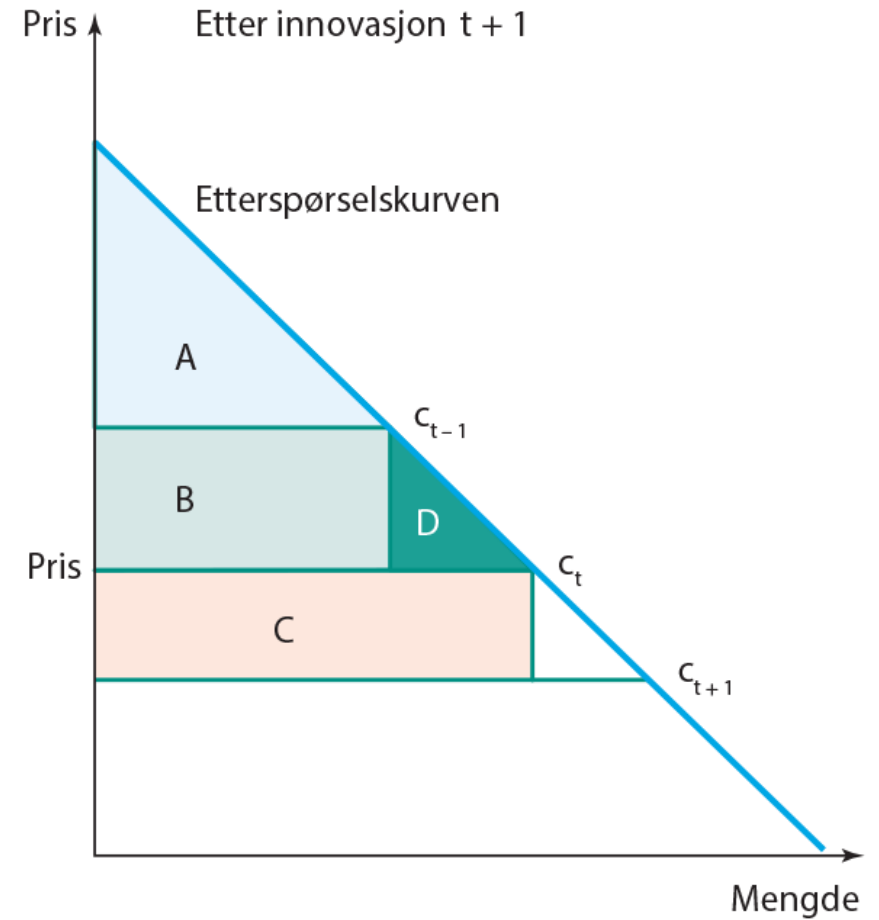
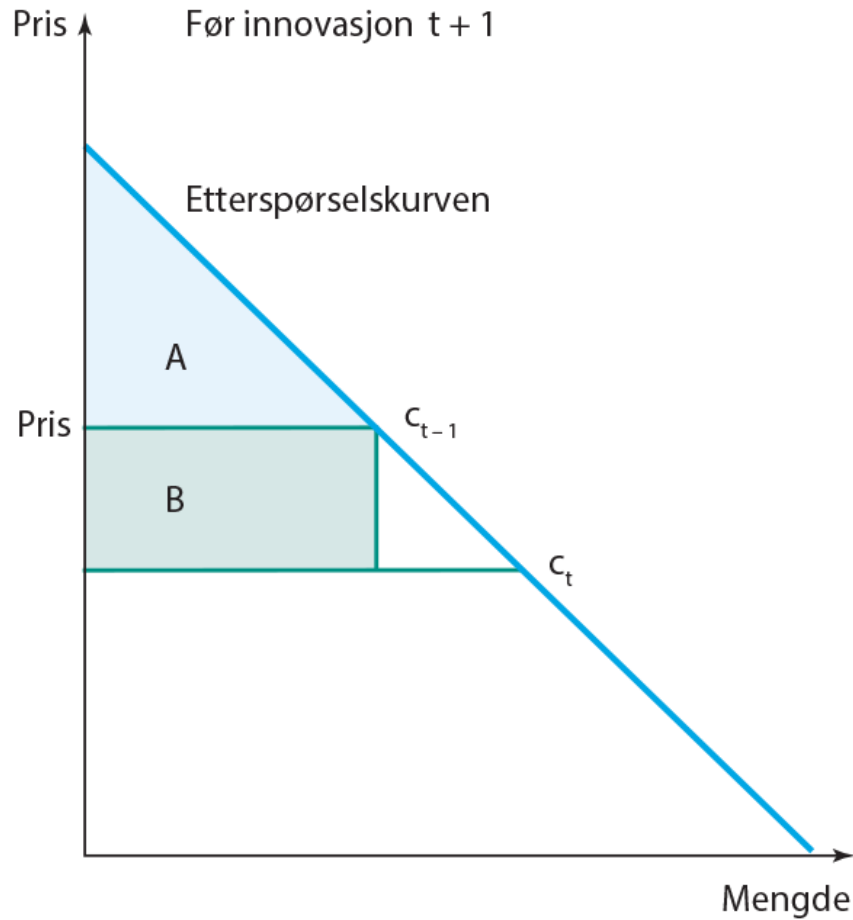
- La staten ekspropriere og overta alt privat næringsliv
- Hva ville skje?
  - I starten: Alt er som før (!)
  - Over tid:
    - Innovasjon?
    - Bevegelser av arbeidskraft og kapital mellom ulike aktiviteter?
    - Byråkratisering?
      - Flere administrerende og færre produserende

Det økonomiske spørsmålet i stat vs privat

- Hva er en effektiv organisasjonsform?
  - «*Stalins skruer*»
- **Incentiver**
  - Er det lønnsomt å gjøre det rette?
- **Appropriabilitet**
  - Vil den som treffer beslutningen bære alle kostnadene og motta hele verdiskapingen?

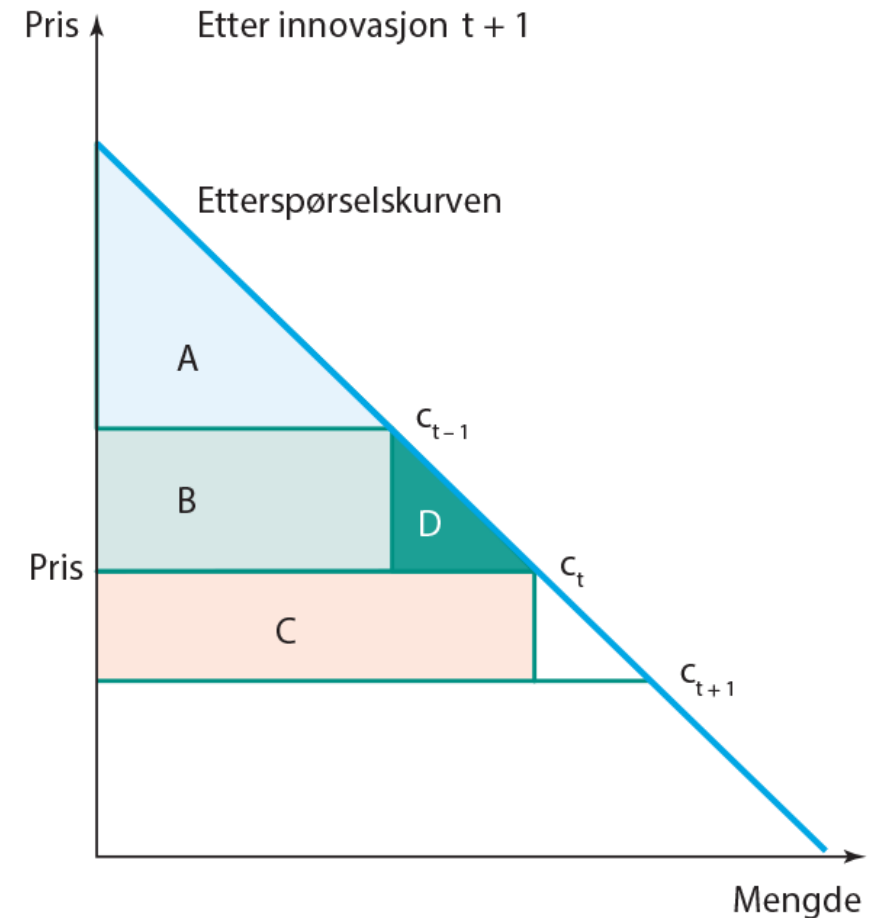

Den klassiske begrunnelsen for innovasjonsstøtte: *Appropriabilitetsproblemet*

Appropriabilitetsproblemet

- « D » er verdiskaping for samfunnet
- ... *men noe innovatøren ikke mottar*
  - En tredjepartseffekt - «*eksternalitet*»
  - Investoren får for svake incentiver til å investere i innovasjon
    - *Underappropriabilitet*
- En presis motivasjon for å subsidiere innovasjon

Hva er det staten kan som markeder ikke kan?

- Fordele risiko?
- Beregne hva som er lønnsomme satsingsområder?
- Koordinere?
- Skattlegge?
- Tvinge?

Økonomsvaret: Internalisere tredjepartseffekter -
eksternaliteter

Klimaproblemet og grønn omstilling

Klimaproblemet i et nøtteskall (for en enkel økonom)

Problemet:

1. Enormt behov for energi i moderne økonomier
2. Dagens energiproduksjon slipper ut CO₂

Hvorfor blir dette et problem i en markedsøkonomi?

- Kostnaden ved forurensing rammer flere enn de som treffer beslutningene
  - De som kjøper energi
  - De som produserer energi
- Helt enkelt: CO₂-utslipp er feilpriset - for billig

Grønn omstilling og behov for innovasjon

Innovasjon og alminnelige forestillinger

- Vi mangler penger til å satse
  - Eks 1: Vi må drive fossil produksjon for å finansiere grønn omstilling
  - Eks 2: Høye strømpriser er et hinder for grønn omstilling
- «Økt skattlegging av karbonavtrykk kan bli et nødvendig virkemiddel» for grønt skifte
(Røkke, Eriksen, Tranøy i DN 2021)

Grønn omstilling og behov for innovasjon

Innovasjon og alminnelige forestillinger

- Vi mangler penger til å satse
  - Eks 1: Vi må drive fossil produksjon for å finansiere grønn omstilling
    - ... *men kan en ingeniør brukes til begge deler?*
  - Eks 2: Høye strømpriser er et hinder for grønn omstilling
    - ... *men hva blir incentivene til omstilling hvis strøm er billig?*

Grønn omstilling og behov for innovasjon

Innovasjon og alminnelige forestillinger

- Vi mangler penger til å satse
  - Eks 1: Vi må drive fossil produksjon for å finansiere grønn omstilling
    - ... *men kan en ingeniør brukes til begge deler?*
  - Eks 2: Høye strømpriser er et hinder for grønn omstilling
    - ... *men hva blir incentivene til omstilling hvis strøm er billig?*

Innovasjoner og økonomisk teori

- Appropriabilitetsproblemet
  - Hvis investor ikke mottar alle gevinster av ny teknologi -> for lite innovasjon
    - Begrunnelse for statlige subsidier
  - Patenter som mekanisme
    - Skaper monopolmakt - ulempe som kan motivere statlig intervensjon
- *Incentiver, ikke pengemangel*

Klimaløsningen i et nøtteskall (for en enkel økonom)

- Gjør CO2-utslipp kostbart!
  - Energi blir dyrt -> lønnsomt å kutte bruk
  - Forurensing blir dyrt -> lønnsomt å finne alternative energikilder
- Massivt behovet for innovasjon, ja.
  - Men intet nytt under solen: Appropriabilitetsproblemet
    - Standard begrunnelser for statsstøtte er fortsatt gyldige
  - CO2-avgift og patentvern vil løse mye
    - ... og så får man vurdere om ulempene ved patenter er spesielt store her
- Problemet med «Markedet alene» er **ikke pengemangel, men feil incentiver**

Energiknapphet - «strømkrisen»

Er høye strømpriser et problem, en løsning eller et symptom?

- Hvis strøm er billig, er det sannsynlig at bedrifter og husholdninger vil
  1. Kutte strømforbruk?
  2. Investere i høyere strømproduksjon?
- Alminnelig oppfatning: Høy strømpris er et problem
- Økonomens oppfatning: Høy strømpris reflekterer knapphet
- Effektivitet: Høy pris motiverer til omstilling
- Fordeling: Høy strømpris kan gi fordelingseffekter vi normalt ikke ønsker
  - Et politisk spørsmål
  - Men hvordan forholder vi oss til de som inngikk fastprisavtaler i fjor?

Om statlig forsikring av kapitalinntekt

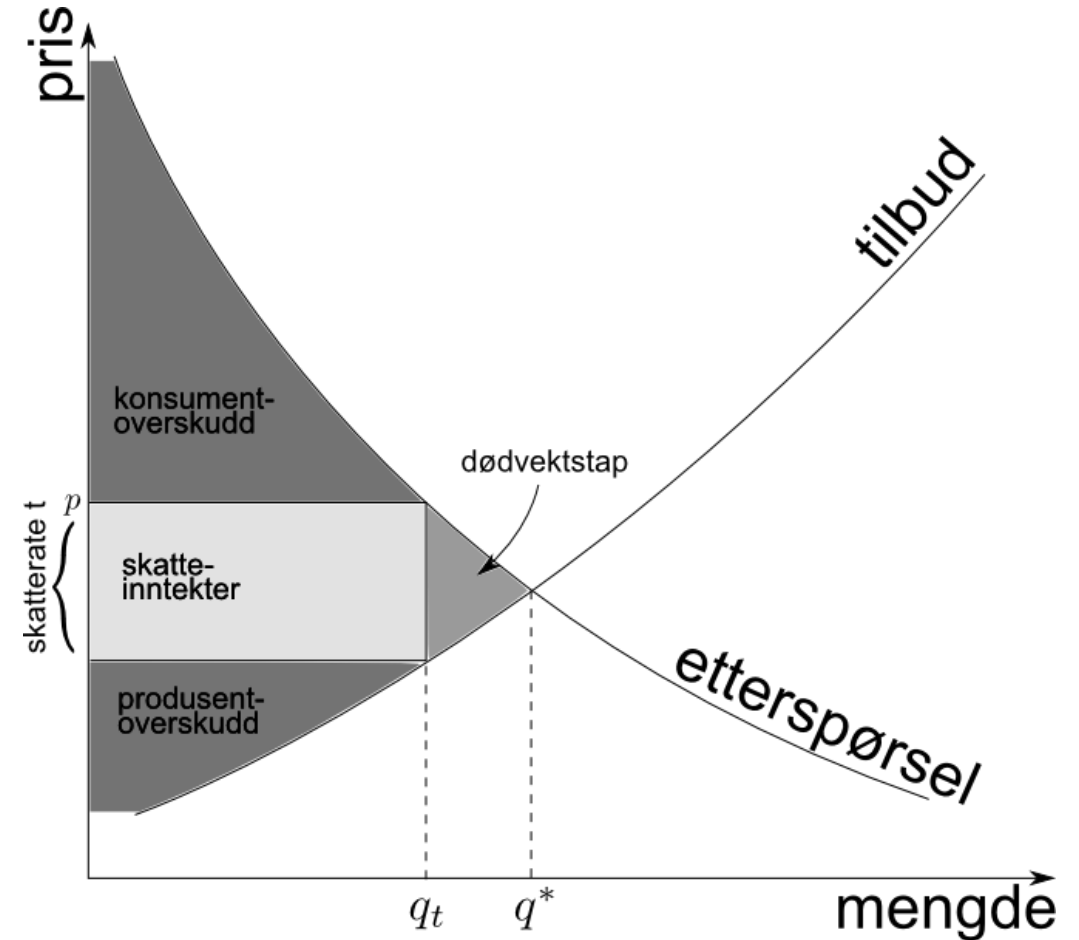
Forsikring av kapitalinntekt

- Sett nå at vi vil at staten skal skru ned risikoen ved investeringer
  - Forsikre kapitalinntekt - eiere kompenseres for uflaks
- Normal forsikringsordning:
  - Betal når du har flaks, motta når du har uflaks
- **Incentiver: Hvordan hindre overdreven risikotaking?**
- **Finansiering: Hvem skal betale inn til forsikringsordningen?**
  - Skal vi skattlegge koronavinnerne? (KID, Europris, ODA, XXL, osv)
  - Skal vi skattlegge de selskapene som satser på rett grønn teknologi?
  - Skal vi skattlegge lavenergiselskaper når strømmen blir dyr?
  - ... eller skal vi bare la «staten» ta kostnaden?

Forsikring av kapitalinntekt - 2 problemer

- 1. Incentiver:** Sosialisering av tap mens gevinster er private
  - Motiverer til høy risikotaking
  - Fordelingsmessig problematisk
    - (vil mange si - politiske preferanser, ikke ren økonomi)
- 2. Finansiering:** Stat finansieres til syvende og sist med skatt
  - Skattefinansiering hemmer verdiskaping
  - «*Dødvektstap*»: Gjensidig fordelaktige handler realiseres ikke
  - Offisielt estimat i Norge: 20%
    - 1 krone brukt må gi 1.20 kroner tilbake

Avslutning

- **Spørsmål nr 1: Hva kan staten gjøre som markeder alene ikke kan?**
  - Internalisere ringvirkninger
    - Særlig relevant for miljø- og innovasjonspolitik
  - Tilby goder som det er vanskelig å ta betalt for
    - Svært relevant for forsikring av arbeidsinntekt - derfor har vi NAV
    - *Lite relevant for forsikring av kapitalinntekt* - derfor har vi ikke NAV for kapitalinntekt
- Problemforståelse i næringspolitikken bør primært handle om **incentiver**
  - *Ikke pengemangel*
- Når staten forsikrer kapitalinntekt: **Sosialisering av tap mens gevinstene er private**
  - Et godt motiv for økt statlig eierskap
    - ... men ønsker vi virkelig det?
      - **Tilbake til start:** Stalins skruer, hvordan skal de beste ideene vinne?, incentiver, ...

Spørsmålet økonomer kanskje bør stille seg

Hvorfor taper den økonomiske logikken?

- For komplisert?
- For lite moro?
- For lite hensyn til fordelingseffekter?
  - Ref. frihandel og globalisering

